

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: «**ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА ПРИРОДНИХ РАЙОНІВ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.**»

Виконав: студент 2 курсу, групи Geob1-M17z
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Географія
Ватаманюк Віктор Валентинович

Керівник:

Чернюк Г.В., кандидат географічних наук

Рецензент:

Придеткевич С.С., кандидат географічних наук

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Основні відомості про територію Чернівецької області та її дослідження.....	6
1.2. Рельєф території Чернівецької області.....	10
1.3. Поняття про природні комплекси та морфологічну структуру ландшафту (місцевості, урочища, фації).....	27
1.4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	
РОЗДІЛ 2. ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА І ПРИРОДНЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	31
2.1. Ландшафтна схема Чернівецької області.....	31
2.2. Характеристика структури ландшафтних місцевостей природних комплексів Чернівецької області.....	33
2.3. Фізико-географічне районування Чернівецької області.....	43
2.3.1. Положення території Чернівецької області на карті фізико-географічного районування України.....	43
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ЛАНДШАФТНИХ МІСЦЕВОСТЕЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ПО ПРИРОДНИХ РАЙОНАХ.....	47
3.1. Характеристика ландшафтної структури природних районів Прутсько-Дністровської рівнини.....	47
3.2. Характеристика ландшафтної структури природних районів Буковинського Передкарпаття.....	56
3.3. Ландшафтна структура природних районів Буковинських Карпат...63	
РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНОЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛАНДШАФТНИХ МІСЦЕВОСТЕЙ ПРИРОДНИХ РАЙОНІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	68
4.1. Оцінка ландшафтних місцевостей по природних районах за бонітетом ґрунтів та за площею орних земель (карта ґрунтів).....	68
4.2. Зміни бонітету еродованих ґрунтів під впливом господарської діяльності.....	70
4.3. Несприятливі процеси у природних районах Чернівецької області та пропозиції щодо раціонального природокористування.....	73
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Стратегія сталого розвитку України обумовлює відповідне ставлення до збалансованого використання природних умов та ресурсів на регіональному рівні. Складність та різноманітність природних умов та ресурсів Чернівецької області є причиною комплексного підходу до оцінки природних ресурсів на основі аналізу і синтезу знань не тільки про окремі природні компоненти але й про природні комплекси від зонального до регіонального та ландшафтного і внутрішньо ландшафтного рангу.

Слід відмітити що потенціал природних ресурсів ненормовано експлуатується, а територія індустріально розвинених регіонів зазнає надмірного антропогенного навантаження та забруднення. Тому дуже **актуальними є комплексні геосистемні дослідження та синтетична оцінка ландшафтів та ландшафтних місцевостей з врахуванням морфологічної структури в цілому а не тільки важливих природних компонентів.** Крім того, активно впливаючи на земельні ресурси, розорюючи ґрунти, людина сприяла утворенню селитебних, сільськогосподарських, лісогосподарських, водогосподарських, промислових, дорожніх, рекреаційних, тафальних, белігеративних та сакральних ландшафтів.

Об'єктом дослідження є ландшафтні райони Чернівецької області.

Предмет дослідження – ландшафтна структура природних районів, особливості регіонального розподілу ландшафтних місцевостей та деяких урочищ, оцінка їх сприятливості для різних видів природокористування, зокрема сільськогосподарського та рекреаційного.

Мета дослідження: вивчення структури ландшафтних місцевостей та регіональної специфіки їх функціонування по природних районах області.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно було виконати такі **завдання:**

- 1) проаналізувати джерела, які розкривають історію розвитку, методи дослідження та класифікації ландшафтів і природного районування;

- 2) ознайомитися із ландшафтною схемою К. І. Геренчука, розглянути типи місцевостей досліджуваної території;
- 3) ознайомитися зі схемами та таксонами природного фізико-географічного районування області;
- 4) розглянути особливості ландшафтної структури та її відмінності по природних районах досліджуваної території;
- 5) охарактеризувати ступінь та види антропогенного використання ландшафтів по природних районах області;
- 6) визначити сприятливість природних умов та ресурсів і основні заходи раціонального використання сучасної структури ландшафтів.

При проведенні досліджень використовували такі загальноприйняті **методи:** літературний, спостереження, аналіз, синтез, порівняння, картографічний та географічні методи аналізу ландшафтних карт та схем фізико-географічного районування.

Наукова новизна одержаних результатів:

- доповнено теоретико-методологічні засади досліджень ландшафтної структури, Чернівецької області;
- досліджено структуру ландшафтів по природних районах;
- проаналізовано схеми природного районування області;
- складено таблиці з відображенням ландшафтної структури природних районів області;
- розроблено й обґрунтовано еколого-ландшафтознавчі напрями оптимізації використання ландшафтів, можливості їх охорони й доповнення заповідної мережі регіону;
- проведено еколого-географічний аналіз та оцінювання землекористування ландшафтних місцевостей за бонітетом ґрунтів;
- проведено якісне оцінювання сприятливості ландшафтної структури для рекреації;
- уточнено критерії оптимальності ландшафтної структури для збалансованого землекористування .

— **Структура та обсяг роботи.** Робота містить 82 сторінки і включає вступ, 4 розділи, 15 підрозділів (відповідно до змісту), висновки, список використаних джерел з 42 найменувань, додатки таблиць та картосхем, зокрема, картосхем гіпсометрії, рельєфу, ґрунтів, ландшафтів і природних районів. Загальний обсяг роботи з додатками становить 88 сторінок.

ВИСНОВКИ

1) Проведено аналіз літературних джерел, які розкривають історію розвитку, методи дослідження та класифікації ландшафтів і природного районування. Комплексні (ландшафтні) географічні дослідження території Чернівецької області проводились такими географами як Геренчук, М. М. Рибін, Л. І. Воропай, Е. М. Раковська, Я. Р. Дорфман, П. М. Біксей та ін., які дали змогу виявити основні типи природних територіальних комплексів області, встановити поширення в них екзогенних процесів.

2) Ознайомившись із ландшафтною схемою К. І. Геренчука, зясували, що Територія Чернівецької області розміщується в трьох різних за своєю природою географічних областях - Прут-Дністровській лісостеповій підвищеній рівнині, Прут-Сіретському лісолучному (Буковинському) Передкарпатті та Буковинських Карпатах.

3) У межах Прут-Дністровської лісостепової рівнини К.І.Геренчук виділив 7 природних ландшафтних районів: 1) Заставнівський карстовий степовий, 2) Припрутський терасовий лісостеповий, 3) Хотинський горбистий лісовий, 4) Новоселицький терасовий степової улоговини, 5) Долиняно-Балковецький ярково-балочний, 6) Кельменецький степовий товтровий, 7) Сокирянський вододільний лісостеповий район. У Буковинському Передкарпатті виділено природні райони: 8) Брусницький грядово-улоговинний лісолучний, 9) Чернівецький грядово-горбистий лісовий, 10) Герцаївський терасовий лісостеповий, 11) Таращанський горбисто-грядовий лісолучний, 12) Багненський рівнинний заболочений, 13) Міжсіретський терасовий лісолучний, 14) Красноільський грядово-хвилястий район.

На території Буковинських Карпат К.І. Геренчук виявив 6 природних районів: 15) Берегометське низькогір'я, 16) Шурдинське лісове середньогір'я, 17) Путильське низькогір'я, 18) Максимецьке лісове середньогір'я, 19) Яровицьке лісополонинське середньогір'я, 20) Чорнодільське кристалічне середньогір'я.

4) Особливості ландшафтної структури Прут-Дністровської лісостепової рівнини виявляється в суцільному поширенні по всій рівнині лесовидних суглинків, на котрих росла степова, лучно-степова трав'яна рослинність і широколистяні грабово-дубові ліси, під якими на лесовидних суглинках сформувались чорноземи різних відмін і сірі лісові ґрунти різного ступеня опідзоленості. Зональні риси природи пов'язані в першу чергу з кліматичними умовами описуваної території, характерною рисою яких є невисока, але виразна континентальність клімату, коефіцієнт якої коливається від 35 (на заході) до 37 (на сході).

Основні характерні риси Буковинського Передкарпаття — грядово-горбистий, ерозійно-зсувний рельєф, широкі терасові долини річок Пруту, Черемошу та, Сірету. Широкі днища цих долин мало відповідають розмірам сучасних водних потоків; це особливо стосується долини Сірету (річка Сірет надто мала порівняно з її долиною). Така невідповідність пояснюється тим, що верхня частина, якою був Черемош, перехоплена і скерована в Прут, а Сірет позбувся великої притоки і через те змілів. Для нього характерна зональність природи. У ґрунтовому покриві переважають дерново-підзолисті оглеєні та дерново-глейові, а також сірі опідзолені ґрунти, особливо у східній частині описуваної території.

Буковинські Карпати є переважно низько- і середньогірними, вкритими лісовою та лучною рослинністю до найвищих вершин хребтів. Лісова й лучна рослинність Карпат з давніх часів використовується людиною; гірські луки — полонини для випасу худоби, а ліси для будівельних потреб.

5) Щодо видів антропогенного використання ландшафтів по природних районах можна зробити наступні висновки:

Заставнівський карстовий степовий район за ґрунтово-кліматичними умовами найбільш сприятливий для землеробства в Чернівецькій області.

Хотинський горбистий лісовий район має велике природоохоронне і рекреаційне значення.

Переважна більшість природних районів Буковинського Передкарпаття мають сільськогосподарське використання та враховуючи мальовничість пейзажів перспективи рекреаційного використання.

У районах Берегометське низькогір'я, Шурдинське лісове середньогір'я, Путильське низькогір'я, Яровицьке лісополонинське середньогір'я, Чорнодільське кристалічне середньогір'я є усі необхідні передумови розвитку лісового господарства, туристичних і стаціонарних форм відпочинку.

б) Визначено сприятливість природних місцевостей рівнин за бонітетом ґрунтів для сільськогосподарського використання та альтернативну оцінку місцевостей річкових долин і заплав для оптимізації раціонального використання сучасної структури ландшафтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас почв Украинской ССР. /Под ред. Н. К. Крупского, Н. И. Полупана. – К.: «Урожай», 1979. – 159 с.
2. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М.; ГУГК, 1978. – 184с.
3. Барановський В. А., Шищенко П. Г. Агроекологічна оцінка ґрунтів. / В.А. Барановський, П.Г. Шищенко. – К., 2002. – 35 с.
4. Вінокур І.С. Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя.– К.: Вища школа, 1985 .– 124 с.
5. Воропай Л.І. Придністров'я унікальний регіон України Воропай. – / Л.І. Воропай // Середнє Придністров'я [за ред. Г.І. Денисика].– Вінниця: Теза, 2007.–С.4-12.
6. Географічна енциклопедія України. – Т. 3. – К.: Українська енциклопедія імені М. Бажана, 1993. - Т.3. – 479с.
7. Гетьман В.І. Українські Карпати. Ландшафтно-рекреаційні ресурси. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2010.- 136 с.
8. Гетьман В.І. Ландшафтні терени туризму у Передкарпатті // Зелені Карпати, 2003, №1-2. — С. 38-45.
9. Гетьман В.І. Про природно-ландшафтознавче районування // Наук. зап. Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія": Біологія та екологія. — Т. 54. — К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. — С. 63-66.
10. Гродзинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень /М.Д. Гродзинський.– К.: Либідь, 1995.– 239 с.
11. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір /М.Д. Гродзинський.– К.: ВПЦ Київський університет, 2005.– Т – 503 с.
12. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І. Денисик . – Вінниця: Арбат, 1998. – 289 с.

13. Жупанський Я.І. Історія розвитку географії в Україні /Я.І.Жупанський. – Львів: Світ, 1997. – 264 с.
14. Исаченко А.Г. Методы прикладных ландшафтных исследований. /А.Г.Исаченко. – Л.:ЛГУ, 1980. – 220 с.
15. Исаченко А.Г. Оптимизация риродной среды. /А.Г.Исаченко. – М.:Мысль, 1980. – 264 с.
16. Клімат України. /За ред. В.М. Ліпінського.– К.: Видавництво Раєвського, 2003 – 343 с.
17. Кузьмичов В. П. Природні властивості, продуктивність та оцінка еродованості ґрунтів Української РСР // Агрохімія і ґрунтознавство. – К.: Наукова думка, 1982. – Вип. 43. – с. 1-104.
18. Куниця М. О., Воропай Л. І. Про давні долинні системи в Буковинських Карпатах. / Зб.: «Природні умови та природні ресурси Українських Карпат. - К.: «Наукова думка», 1968. – с.47-57.
19. Куниця М.М. Поселенський потенціал ландшафтів //Науковий вісник ЧНУ. Серія: Географія. / М. М. Куниця. - Чернівці: Рута, 2006. - Вип. 304.– с. 22-23.
20. Кравчук Я.С. Геоморфологія Скибових Карпат. – Львів: Вид.центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. –230 с.
21. Міллер Г.П. Ландшафтознавство: теорія і практика /Г.П. Міллер, В.М. Петлін, А.В. Мельник . – Львів: ВЦ ЛНУ, 2002. – 169 с.
22. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Федьковича. Серія: Географія. – Чернівці: Рута, 2016.
23. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Федьковича. Серія: Географія. – Чернівці: Рута, 2017.
24. Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Федьковича. Серія: Географія. – Чернівці: Рута, 2018.
25. Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2009. -440с.

26. Петлін В.М. Конструктивне ландшафтознавство / В.М. Петлін . – Львів: ВЦ ЛНУ, 2006. – 357 с.
27. Природа Украинской ССР. Почвы. – К.: Наукова думка, 1986.
28. Природа Украинской ССР. Ландшафти. Физико-географическое районирование. – К.: Наукова думка, 1986.
29. Природа Украинской ССР. Климат. – К.: Наукова думка, 1985.
30. Природа Чернівецької області. За ред. К.І. Геренчука. – Львів: «Вища школа», 1978. – 160с.
31. Рельєф України. Навчальний посібник. /За загальною редакцією В.В. Стецюка. – Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. – 688с.
32. Решетник І.В. Рідкісні петрофітні види Середнього Придністров'я. // Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Подільські читання», 3-5 листопада 2016 р. /І.В. Решетник. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2016. – с.223-226.
33. Середнє Придністров'я / За ред.. Г.І Денисика. - Вінниця: Теза, 2007. – 431 с.
34. Український географічний журнал. – К.: ІГ НАН, 2017.- №1-4.- 69-75с.
35. Український географічний журнал. – К.: ІГ НАН, 2018.-№1-3. – 70-75с.
36. Физико-географическое районирование Украинской ССР. – Киев: изд-во Киевского университета, 1968. – 683 с.
37. Царик Л.П., Царик П.Л. Рекреаційне і заповідне природокористування як передумова сталого розвитку регіону. /Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Подільські читання», 3-5 листопада 2016 р. /Л.П. Царик, П.Л. Царик. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2016. – с.171-177.

38. Чернюк Г.В. Зміни бонітету еродованих ґрунтів в антропогенових ландшафтах Західного Поділля. // Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Подільські читання», 3-5 листопада 2016 р. /Г.В. Чернюк. – Кам'янець-Подільський:ТОВ «Друкарня Рута», 2016. – с.73-77.
39. Чернюк Г.В.,Касіяник І.П., Любинська І.Б., Мисько В.З. Оцінка ландшафтів Хмельницького Придністер'я з позицій збалансованого природокористування. //Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. Спец. випуск: «Стале природокористування: підходи, проблеми, перспективи.» / Чернюк Г.В., Касіяник І.П., Любинська І.Б., Мисько В.З. - Тернопіль: СМП «Тайп», 2010.- №1.- Вип.27.- С.55-60.
40. Чернюк Г.В., Любинська І.Б., Мисько В.З., Матуз О.В. Альтернативні оцінки ландшафтів Хмельницького Придністер'я для землеробства і рекреації. / Чернюк Г.В., Матвійчук Б.В., Мисько В.З. // «Досвід та перспективи розвитку об'єктів природно-заповідного фонду Хмельниччини». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Славута: НПП «Мале Полісся», 2018. – с.75-78.
41. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география /П.Г. Шищенко. – К: Вища школа, 1988. – 192 с.
42. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании /П.Г. Шищенко. – Киев: Фитосоцеоцентр, 1999. – 284 с.